

Кашуба Г.В.

*аспірантка ОНПУ, кафедра
культурології та мистецтвознавства*

Мистецтвознавство

ВСЕВОЛОД МЕЙЄРХОЛЬД: ВИХІД ІЗ МХТ.

У даній статті розглянуто період перебування Всеволода Мейєрхольда у Московському Художньому театрі від днів його заснування і до самого розриву. Проаналізовані причини, через які назрів конфлікт між актором і керівниками театру, що змусило Мейєрхольда стати на шлях самостійної творчої діяльності.

Творчість і біографія Всеволода Мейєрхольда, людини, що представляє собою абсолютно особливе явище в історії російського театру, досліджувалися багатьма вченими. Серед них М. Волков, К. Рудницький, Н. Звенигородська, Т. Пересунько та багато інших.

Три перших самостійних режисерських сезони Мейєрхольда вміщують в собі зародки майбутніх відкриттів, які мали вплив не лише на розвиток російського, але й світового театрального мистецтва.

За висловлюванням К. Рудницького, «доля Мейєрхольда в стінах та у репертуарі Художнього театру складалася досить нелегко і драматично»[3,с.15]. На його рахунку 18 ролей широкого діапазону: від Треплева з «Чайки» до Мальволіо з «Дванадцятої ночі».

Відкриття театру планувалося розпочати п'єсою «Цар Федір Іоаннович» Олексія Толстого. На головну роль в трупі був оголошений конкурс: роль Федора читали шість акторів, у тому числі і Мейєрхольд, якому спочатку Станіславський надавав перевагу. Роль дісталася Москвіну. Саме в цей момент він вперше відчув неприязнь до свого вчителя, Немировича-Данченка, тому що саме він наполіг на кандидатурі Москвіна і зміг переконати в цьому всю трупу. Ворожнеча зростає під час репетицій та прем'єри «В мріях», п'єси, автором якої

був Немирович-Данченко. Мейєрхольд писав О. М. Тихонову: «У театрі туман. Недобре, що ставиться п'єса Немировича, бездарна, дрібна, піднесена фальшиво. Все по-боборикінські. І ставлення автора до середовища, і слівця, і стиль письма. Соромно, що наш театр спускається до таких п'єс»[2,с.50]. Під час прем'єрного показу у залі лунав незрозумілий шум і цей протест автор п'єси пов'язав з ім'ям Мейєрхольда, хоча насправді останній ніякого відношення до цього не мав. Він з самого початку відкрито не приховував своєї негативної думки про цю роботу.

«Пасивне» мистецтво, яке не сприяло суспільній перебудові країни, а лише відтворювало «картини життя», вже переставало задовольняти Мейєрхольда[1,с.133]. У творчій свідомості Мейєрхольда відбилася суперечлива двоїстість, яка складала основу духовного життя Росії кінця 19 – початку 20 століття. Безсумнівно, такий критичний погляд не міг не дратувати його більш безтурботно налаштованих колег по театру. З часом різниця в поглядах лише ускладнилася, і ці перші протиріччя перейшли в непримиренний конфлікт.

Не залишався Мейєрхольд осторонь і політичного життя країни. Його участь не була прямою, проте всі думки про театр були визначені тодішньою політичною ситуацією. Він мріяв про те, щоб стати співучасником політичної боротьби хоча б завдяки своїй творчості. Жага активності, визнання мистецтва як одного із дійових засобів боротьби сприяли зростанню розбіжностей між Мейєрхольдом і деякими представниками МХТ, і поступово і не уклінно підводили до розриву.

Непорозуміння з вчителем, перебування на другорядних ролях, тяга до нових засобів виразності в мистецтві, що здавалися йому більш дієвими, нездійснені очікування призвели до виникнення відчуття власної недостатності, акторської незадоволеності. Криза, яка назріла у душі Мейєрхольда, потребувала вирішення. Те, що відбувалося у стінах Художнього театру, дратувало й обтяжувало його. Те ж саме відчувала і дирекція МХТ по відношенню до Мейєрхольда. В. І. Немирович-Данченко бачив у ньому людину норовливу, важко керовану, небезпечну для авторитету вчителя. Майже всі

сучасники відмічали складний характер актора, його різкість, нервовість, схильність до крайнощів. У листі до невідомого записане наступне: «Я часто страждаю, тому що у мене гостро розвинена самосвідомість. Я часто страждаю, знаючи, що я не те, чим повинен бути. Я часто у розладі із середовищем, у розладі з самим собою. Постійно сумніваюся, люблю життя, але тікаю від нього. Зневажаю своє слабівілля і хочу сили, шукаю праці. Я нещасний частіше, ніж щасливий. Але щастя знайду, як тільки перестану копатися в аналізах, як тільки зміцніють сили, щоб кинутися в активну боротьбу»[2,с.77].

Мейерхольд неодноразово робив спроби компенсувати свою невелику зайнятість у репертуарі театру: робив переклади драм, намагався організувати паралельні вистави. Але його ініціатива не знаходила відгуку з боку дирекції.

Також навряд чи дрібницею є те, що за реформи театру під час четвертого сезону Мейерхольд, як і багато тих, хто працював у театрі з перших днів заснування, не потрапив до числа акторів-пайовиків. У це коло увійшли за вибором Немировича актори першого положення. Проте, сам Мейерхольд разом з О. Кошеверовим, з яким він затівав нову театральну справу в провінції, – у газетному виступі поспішили спростувати думку, ніби причина їх відколу – матеріальні образи[1,с.243]. Причина полягала в «принциповій незгоді з ладом і характером ведення справи», акцент робився на «обмеженості і односторонності репертуару, приниженні і тиску на свободу розвитку артистичної особистості»[5,с.348].

Акторська незадоволеність, яка була викликана якістю відданих йому ролей; думки про інший театр, який би відповідав суспільній та політичній ситуації в країні і в наслідок цього розбіжність поглядів з колегами на роль театру у житті людей; поступове псування відносин з дирекцією театру і цей перелік можна ще продовжувати безкінечно. Так чи інакше, але за період перебування Всеволода Мейерхольда у Художньому театрі накопичилось чимало причин для виникнення конфліктної ситуації, вихід з якої вбачався Мейерхольдом лише у розриві.

Чотири роки, які Мейерхольд провів в Художньому театрі, мали не лише негативні моменти. На сцені МХТ була завершена сценічна освіта Мейерхольда, сформована майстерність опрацювання ролі і перетворення її в образ. Саме в стінах цього театру народилася, сформувалася і розвинулась творча індивідуальність Мейерхольда, він виявився добре підготовленим до режисерської професії. Поступово Мейерхольд засвоював прийоми побудови драматичної вистави як цільного твору мистецтва, в якому актори – складові частини вистави, а загальний задум належить режисерові. Тому можна з впевненістю зазначити, що МХТ в житті Всеволода Мейерхольда відіграв дуже важливу роль і заклав добрий фундамент для подальшої самостійної роботи як в якості актора, так і в новому амплуа – режисера.

Список використаних джерел

1. Гладков А.К. Мейерхольд: В 2-х т. / Гладков А.К. – М.: Союз театральных деятелей РСФСР, 1990. – Т. 1. – 287 с.
2. Мейерхольд Вс.Э. Статьи, письма, речи, беседы. В 2-х ч.Ч.1. / Вс.Э. Мейерхольд; сост., ред. и коммент. А. В. Февральского – М.: Искусство,1968. – 261 с.
3. Рудницкий К. Режиссер Мейерхольд / К. Рудницкий – М.: Наука, 1969. – 526 с.
4. Н. пов. В мечях/ Н. пов.//Театр и искусство, 1902. – №11.
5. Хроника театра и искусства.//Театр и искусство, 1902 – №17.